

Karl Črmák, Štefan Detvai, Czesław Jaworski

O adwokaturze u naszych południowych sąsiadów

Palestra 35/11-12(407-408), 36-42

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O adwokaturze u naszych południowych sąsiadów

W pierwszych dniach października 1991 r. w Warszawie spotkali się prezes NRA adw. M. Bednarkiewicz i redaktor naczelny „Palestry” adw. Czesław Jaworski z adwokatem JUDr Wacławem Mandákiem, redaktorem Biuletynu adwokackiego, wydawanego u naszych południowych sąsiadów. Wymieniono poglądy na temat funkcjonowania adwokatów w Polsce, w Czeskiej i Słowackiej Republice. Ze strony polskiej pytania sformułowane zostały przez redakcję „Palestry” a odpowiedzi udzielili (w drodze korespondencji) przedstawiciel adwokatów czeskich JUDr Karl Črmák oraz przedstawiciel słowackiej adwokatury Štefan Detvai. Przesłany telexem materiał opracował adw. Czesław Jaworski.

PALESTRA:

W jakich kierunkach poszedł rozwój adwokatury czeskiej i słowackiej po pamiętnych wydarzeniach listopadowych 1989 r., to jest po usunięciu byłego reżimu totalitarnego?

Dr K. Črmák:

Już na początku 1990 r. zostały rozpoczęte prace nad nowymi ustawami o adwokaturze tak w Czeskiej, jak i w Słowackiej Republice. Obie ustawy weszły w życie po 1 lipca 1990 roku. Odzwierciedlają one nową sytuację społeczno-polityczną zakładającą zbudowanie państwa prawa.

Poprzednio obowiązujący system - jakby na niego nie spojrzeć, czy z punktu

widzenia personalnego, ekonomicznego czy innego - to system centralizmu biurokratycznego ze wszystkimi ujemnymi skutkami także w sferze polityki kadrowej, którą można określić mianem nomenklaturowej. Obecne regulacje oznaczają powrót do tradycyjnej formy wykonywania zawodu obowiązującej u nas do roku 1948, powrót do form realizowanych w krajach demokracji o rozwiniętej wysokiej kulturze prawnej. Adwokatura została w pełni sprywatyzowana.

Od połowy roku 1990 zanikło poprzednie Centrum Czeskiej i Słowackiej adwokatury, zanikły także również ówczesne Okręgowe Zrzeszenia Adwokatów oraz ich podstawowe ogniwa organizacyjne, stanowiące jednocześnie miejsce pracy - poradnie adwokackie. Organ centralny zastąpiono Czeską Izbą Adwokacką i Słowacką Izbą Adwokacką. Izba jest organem o charakterze stanowym. Adwokatura stanowi organizację samorządową, zrzeszającą wszystkich adwokatów wpisanych do rejestru adwokatów (rejestr)¹, który prowadzi Izba. Władzami Izby są ogólnokrajowe konferencje delegatów organizowane regularnie co trzy lata, Prezydium, Komisja Rewizyjna i Komisja Karna². Wykonywanie określonych funkcji we władzach Izby traktowane jest jako zaszczyt, a w związku z ponoszoną stratą czasu wypłacany jest pewien ekwiwalent pieniężny oraz zwrot poniesionych kosztów rzeczowych. Chcemy, aby Izby spełniały zadania o charakterze usługowym na rzecz adwokatów, tj. organizowały szkolenia,

obieg informacji, a także spełniały pewne zadania kontrolne i dyscyplinarne.

Adwokaci nie są już teraz zrzeszani w poradniach adwokackich (w jakimś stopniu odpowiednik polskich zespołów adwokackich), ale wykonują zawód w kancelariach prywatnych. Kancelarie mogą być jednoosobowe lub kilkusobowe. Najczęściej powstają kancelarie z dwoma do czterech adwokatów. Każdy adwokat ponosi indywidualną odpowiedzialność za powierzoną mu sprawę, ale jeżeli sprawę jednego klienta przyjmie kancelaria wieloosobowa a nie zostało uzgodnione kto odpowiada, wszyscy adwokaci z tej kancelarii ponoszą odpowiedzialność solidarną.

Dr Štef. Detvai:

O ile w przeszłości adwokatura skrupowana była nie tylko przez obowiązujący system prawa, ale również przez praktykę władz politycznych i państwowych (między innymi przez administracyjną regulację liczby adwokatów), o tyle w chwili obecnej jest zawodem otwartym. Numerus clausus nie istnieje. W ten sposób powstały warunki do szerszego zaspokojenia potrzeb społeczeństwa na pomoc prawną a jednocześnie wpływa to na podwyższenie jakości świadczonej pomocy. Adwokaci coraz częściej specjalizują się w określonej dziedzinie prawa. Przed listopadem 1989 r. w niektórych miejscowościach istniała taka sytuacja, że adwokaci (z uwagi na ilość) byli w stanie zaspokoić potrzeby tylko w sprawach karnych, gdzie obrona była obowiązkowa. Na pozostałą pomoc prawną nie zostawało już zbyt wiele miejsca. Obecnie obowiązujący szeroki dostęp do adwokatury umożliwił udzielenie pomocy prawnej we wszystkich sprawach wymagających takiej pomocy. Zmienia się zatem struktura świadczonej pomocy. Jest to związane z ogólną transformacją porządku prawnego i ekonomicznego.

Wielu adwokatów orientuje się teraz na sprawy prawno-handlowe, które są atrakcyjne również z powodu honorariów. Obrona w sprawach karnych - to wyłączny monopol adwokatury; obrońcą w postępowaniu karnym może być tylko adwokat.

PALESTRA:

Czy istnieją jakieś bardziej zasadnicze różnice w ustawach o Czeskiej i Słowackiej adwokaturze?

Dr Štef. Detvai:

Różnice są niewielkie a dotyczą w zasadzie powodów odmowy udzielenia pomocy prawnej. Zgodnie z ustawą czeską adwokat może odmówić pomocy nawet bez podania powodów, a według regulacji słowackiej tylko z ważnych powodów, które należy klientowi podać.

PALESTRA:

Czy obowiązujące przepisy regulują udzielanie pomocy prawnej przez osoby posiadające wykształcenie prawnicze a nie będące adwokatami? A jeżeli tak, to czy występuje jakieś współdziałanie i jaka w tym zakresie jest perspektywa?

Dr K. Čermák:

Tak. W Czeskiej Republice powstał jeszcze oprócz adwokatów zawód tzw. prawników komercyjnych. Ich działalność reguluje ich własna ustawa, która również weszła w życie z dniem 1 lipca 1990 r. Zawód prawników komercyjnych różni się od adwokatów przede wszystkim zakresem świadczonej pomocy prawnej. Prawnicy komercyjni są bowiem uprawnieni do udzielania pomocy prawnej tylko w sprawach gospodarczych związanych z rozwojem przedsiębiorczości. Adwokaci mogą natomiast udzielać pomocy prawnej bez jakiegokolwiek ograniczenia, we wszystkich dziedzinach prawa. Wobec tego, że za-

równy adwokat, jak i prawnik komercyjny nie mogą być zatrudnieni w oparciu o pracę, stosunki pomiędzy tymi zawodami są bardzo bliskie oraz przyjazne. Rozważana jest możliwość połączenia obu zawodów. Na razie obie Izby zaakceptowały zasadę, że mogą być zakładane wspólne kancelarie adwokatów i prawników komercyjnych, że istnieje możliwość wzajemnego uznawania złożonych egzaminów i wreszcie, że będą powoływane wspólne komisje egzaminacyjne do przeprowadzenia egzaminów adwokackich i prawników komercyjnych.

Dr Štef. Detvai:

Na Słowacji występują poważne różnice w stosunku do regulacji w Czeskiej Republice. Słowacka ustawa umożliwia wykonywanie zawodu prawnika komercyjnego również w wypadku jego zatrudnienia. Z około 750 prawników komercyjnych jedynie kilku wykonuje ten zawód na zasadzie wolnego zawodu. Pomocy prawnej mogą również udzielać organizacje prawnicze z odpowiedzialnością osobistą, o ile powyższa działalność zapisana jest w rejestrze przedsiębiorstw. Są to dwie najpoważniejsze przeszkody dla ewentualnego przyszłego połączenia obu Izb. Współdziałanie na Słowacji rozwija się powoli. Prawnicy komercyjni na razie uczestniczą w charakterze obserwatorów przy egzaminach adwokackich.

PALESTRA:

Omawiane przemiany, a więc przejście na wykonywanie zawodu indywidualnie, musiały wiązać się z szeregiem istotnych problemów różnej natury między innymi ekonomicznej i organizacyjnej. Jak zostały one rozwiązane?

Dr K. Čermák:

Dla sprywatyzowania adwokatury w poszczególnych Okręgowych zrzesze-

niach Adwokackich utworzono komisje likwidacyjne złożone z samych adwokatów. Ich zadania zostały określone przez nowe ustawy o adwokaturach. Izba jest następcą prawnym byłego Centrum, które posiadało własną osobowość prawną. Najważniejsze dotyczyły jakby trzech sfer.

Sfera pierwsza - to rozwiązanie umów pracowniczych ze wszystkimi osobami zatrudnionymi w Centrum oraz w zrzeszeniach i biurach wykorzystywanych przez poradnie adwokackie. W większości wypadków adwokaci - już sprywatyzowani - zawarli nowe umowy ze swoimi poprzednimi współpracownikami.

Najbardziej skomplikowane działania likwidacyjne wystąpiły w związku z umowami najmu na zajmowane lokale oraz świadczone usługi telefoniczne, dostawy prądu, gazu itp. Nowe Izby wstąpiły do tych umów jako następcą prawną poprzednich ogniw organizacyjnych adwokatury.

Druga sfera dotyczyła transferu roszczeń oraz zobowiązań wynikających z udzielania pomocy prawnej. Wszyscy adwokaci otrzymali wezwanie, aby z dniem prywatyzacji (tj. z 30 czerwca 1990 r.) rozliczyli udzieloną już pomoc włącznie ze zrealizowanymi wydatkami gotówkowymi. W sprawach niezakończonych wpłacone zaliczki ocenione zostały w ramach przeprowadzonej inwentaryzacji na stan 30 czerwca 1990 r. a następnie przekazane na konto konkretnego adwokata, na którego korzyść były wniesione. Analogicznie przekazano roszczenie za udzieloną pomoc poszczególnym adwokatom, którzy będą je egzekwować już we własnym imieniu i na własny rachunek. Wszystkie te transfery są dochodem adwokata, podlegającym opodatkowaniu podatkiem dochodowym od ludności.

Trzecią sferą był transfer mienia ruchomego i nieruchomego. Mienie ruchome służące do wykonywania działalności adwokackiej zostało odpłatnie przekazane adwokatom przez których było użytkowane do dnia prywatyzacji. Wartość mienia wyceniona była przez biegłych. Przekazanie następowało na podstawie umów zawieranych przez Izby z poszczególnymi adwokatami a równowartość mienia spłacana w ratach do trzech lat. Osiągnięte w ten sposób kwoty pozwoliły na stworzenie funduszu socjalnego Izby.

Mienie nieruchome pozostaje majątkiem Izby, która zabezpiecza jego dalsze, celowe wykorzystanie, zgodnie z interesami adwokatury. Dochodzi również stopniowo do sprzedaży mienia nieruchomego tym adwokatom, którzy w danym obiekcie mają siedzibę kancelarii adwokackiej. I to mienie będzie służyło do wykonywania działalności adwokackiej.

PALESTRA:

Jakie warunki muszą być spełnione dla uzyskania wpisu na listę adwokacką a tym samym do wykonywania zawodu adwokata. Jakie wymagane jest wykształcenie? Czy wymagana jest jakaś praktyka prawnicza oraz złożenie egzaminu?

Dr K. Čermák:

Adwokatem jest osoba wpisana na listę adwokacką (rejestr adwokatów), która jest prowadzona przez obie Izby. Osoba ubiegająca się o wpis powinna być wpisana przez Izbę w terminie dwóch miesięcy od daty złożenia wniosku, jeżeli posiada pełną zdolność do działań prawnych, posiada wykształcenie prawnicze zdobyte na Katedrze Prawniczej wyższej szkoły z siedzibą w Czeskiej lub Słowackiej Republice Federacyjnej, wykonywała przez okres co najmniej pięciu lat praktykę prawniczą w tym przez

okres trzech lat jako koncypient adwokacki³, posiada nieposzlakowaną opinię i zdała egzamin adwokacki. Warunkiem końcowym jest złożenie przysięgi przed Prezesem Izby. Izba może zaliczyć częściowo lub w pełni okres innej praktyki prawniczej do okresu wymaganej praktyki przez koncypienta adwokackiego, może również okres ten skrócić. Wreszcie Izba może uznać fachowy egzamin prawniczy, egzamin arbitrażowy lub inny egzamin prawniczy za egzamin adwokacki. W obecnym okresie nasiliło się przechodzenie sędziów i prokuratorów z justycji do adwokatury. Izba na wniosek osoby zainteresowanej jest obowiązana wpisać na listę adwokacką osobę posiadającą tytuł profesora lub docenta wydziału prawa wyższej uczelni. Szereg pedagogów wykorzystuje to prawo.

Istotne jest postanowienie przejściowe obu ustaw ułatwiające dostęp do adwokatury w okresie pierwszych dwóch lat obowiązywania ustawy. Starającym się o wpis może być zaliczona do pięcioletniej praktyki również inna praktyka prawnicza, niż praktyka koncypienta adwokackiego. Z możliwości tej stara się skorzystać wielu prawników, którzy do tej pory pracowali w przedsiębiorstwach, jednostkach administracji itp. Osoby te muszą obowiązkowo złożyć egzamin adwokacki.

Egzaminy adwokackie odbywają się co najmniej dwa razy do roku. Podobnie - jak w Polsce - są pisemne oraz ustne. Egzaminem objętych jest pięć podstawowych przedmiotów: prawo cywilne⁴, prawo karne, prawo handlowe, prawo administracyjne oraz przepisy o adwokaturze. Przeciętnie egzamin adwokacki zdaje ok. 75-80% zdających egzamin.

PALESTRA:

Sądzimy, że w nowych warunkach zmienił się także sposób wynagradzania adwokatów. Jakie obowiązują reguły?

Dr K. Čermák:

Wynagrodzenie adwokata reguluje jednolicie taryfikator adwokacki ogłoszony w formie Obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości. Tak czeski, jak i słowacki taryfikator pochodzi z roku 1990 i zastąpił poprzedni jeszcze z roku 1965. Zasadnicza różnica polega na tym, że stary taryfikator nie zniżał wynagrodzenia umownego. Wynagrodzenie było ściśle określone za każdą czynność wymienioną w taryfikatorze.

Nowe przepisy dają priorytet wynagrodzeniu umownemu i rozróżniają trzy rodzaje:

1. Wynagrodzenie godzinowe - stawka wynosi 200 koron za godzinę, może być podwyższana do potrójnej wartości lub obniżana do połowy.

2. Wynagrodzenie ryczałtowe za kompleksowe prowadzenie sprawy albo świadczenie pomocy prawnej w określonym czasie.

3. Wynagrodzenie akordowe ustalone określonym procentem w stosunku do wartości przedmiotu sporu. Taki sposób ustalenia wynagrodzenia jest dopuszczalny tylko wówczas, gdy wynik sprawy wiąże się ze znaczną niepewnością ostatecznego rozstrzygnięcia sądowego. Ustalony procent nie może przekraczać 20% wartości przedmiotu sporu.

W przypadku nie uzgodnienia umownego ma zastosowanie taryfikator, który przewiduje wynagrodzenie za każdą wykonaną czynność. Suma wynagrodzeń za każdą czynność daje ogólne wynagrodzenie za zleconą sprawę. W sprawach karnych np. wynagrodzenie za jedno działanie (czynności w postępowaniu karnym, postępowanie przed sądem itp.) wynosi od 200 do 800 koron. Ogólnie rzecz ujmując wynagrodzenie określone taryfikatorem znacznie wzrosło w stosunku do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, a w sytuacji wynagrodzenia umownego jego wysokość w decydującej mierze uza-

leżniona jest od umowy pomiędzy adwokatem i klientem.

Oczywiście obywatelom socjalnie słabym przysługuje prawo do pomocy prawnej bezpłatnej lub ubiegania się o wynagrodze nieznacznie obniżone. Adwokat sam może zdecydować o niższe tylko do 50%. Ma to na celu ograniczenie nieuczciwej konkurencji. Chodzi o to, aby adwokat nie miał możliwości oferowania swoich usług poniżej pewnego poziomu finansowego.

Dr Štef. Detvai:

Zysk czysty adwokata jest dużo niższy od ustalonego wynagrodzenia. Poważną część wynagrodzenia pochłaniają różne podatki i potrącenia oraz koszty prowadzenia kancelarii. Szczególnie czynsze są relatywnie wysokie.

PALESTRA:

Ile osób wykonuje zawód adwokata w każdej z Republik oraz czy i ewentualnie w jaki sposób regulowane są stany ilościowe?

Dr K. Čermák:

Wolny dostęp do wykonywania zawodu spowodował wzrost ilości osób wykonujących ten zawód. W Czeskiej Republice pod koniec roku 1989 zawód wykonywało tylko 750 osób. Była to zanizona liczba w stosunku do potrzeb społecznych. Od momentu wejścia w życie nowej ustawy systematycznie wzrasta ilość osób wykonujących zawód adwokata i obecnie dochodzi do cyfry 1600. Należy się liczyć z pewnym wzrostem do połowy roku 1992 w związku z przepisami przejściowymi, o których już mówiłem.

Dr Štef. Detvai:

Na dzień 1 listopada 1991 r. w rejestrze Słowackiej Izby Adwokackiej figuruje 540 adwokatów.

Regulacja ilości osób wykonujących zawód adwokata oraz dopływu nowych osób do zawodu odbywa się poprzez konsekwentne stosowanie określonych przepisami wymagań przy egzaminach adwokackich. Kandydat musi zapewniać wysoki poziom wiedzy fachowej oraz reprezentować nieposzlakowaną opinię. Jeżeli kandydat nie jest znany Prezydium Izby, wymagana jest opinia od adwokatów.

Zostały zastrzeżone wymagania egzaminacyjne.

PALESTRA:

Czy Wasze ustwy przewidują nadzór państwowy nad wykonywaniem zawodu adwokata?

Dr K. Čermák:

W odróżnieniu nie tylko od poprzedniego okresu, ale i od wielu regulacji państw zachodnich w naszych ustawach zrezygnowano z możliwości bezpośredniej ingerencji państwa w sprawy adwokatury. Nadzór Ministra Sprawiedliwości został w pełni zlikwidowany. Ustawa przewiduje tylko pośrednią formę kontroli sprawowanej przez państwo. Jest to przede wszystkim kontrola sądowa. Ma ona miejsce przy odmowie przyjęcia kandydata do zawodu oraz w postępowaniu dyscyplinarnym. Osoba starająca się o wykonywanie zawodu adwokata, a która nie została wpisana przez Izbę do rejestru adwokatów, lub adwokat, który został z rejestru adwokatów skreślony oraz adwokat, któremu Izba zawiesiła prawo wykonywania zawodu - mają prawo do ochrony sądowej. Na ich wniosek sąd sprawdza zasadność podjętej decyzji. Odnosi się to także do postępowania dyscyplinarnego. Werdykt senatu dyscyplinarnego sprawdzany jest przez Sąd Najwyższy wówczas, gdy w postępowaniu dyscyplinarnym została orzeczona

kara polegająca na skreśleniu z rejestru adwokatów.

Dr Štef. Detvai:

Należy dodać, że postępowanie dyscyplinarne jest w pełni w rękach organów adwokatury. Postępowanie przeprowadza senat w składzie trójosobowym a wszyscy jego członkowie są adwokatami. Oskarżycielem jest przewodniczący komisji rewizyjnej, a organem drugiej instancji Prezydium Izby.

PALESTRA:

Jakie kontakty zagraniczne utrzymują Wasze adwokatury?

Dr K. Čermák:

Za najważniejsze wydarzenie w kontaktach międzynarodowych adwokatury czeskiej i słowackiej uważam fakt, że Komitet Doradcy Adwokatów Europejskich Wspólnot Gospodarczych (CCBE) nadał Czeskiej i Słowackiej Izbie Adwokackiej oraz Izbie Prawników Komercyjnych CzR statut obserwatorów. W ten sposób czeskie i słowackie organizacje prawnicze zostały włączone do struktur europejskich, co może stanowić zapowiedź integracji systemów prawnych. W najbliższym czasie CCBE ma omawiać nadanie statusu obserwatorów również organizacjom prawniczym z Polski i Węgier. Jeżeli chodzi o tę sprawę jesteśmy w kontakcie z Naczelną Radą Adwokacką w Polsce, a adwokatura słowacka z adwokaturą węgierską. Poza tym Czeska i Słowacka Izba Adwokacka odnowiły swoje przedwojenne, tradycyjne członkostwo w Union Internationale des Avocats (UIA), gdzie bardzo aktywnie pracuje krakowski dziekan pan Anczyk. Wstąpiliśmy również do poważnej organizacji międzynarodowej International Bar Association (IBA). Znaczące i owocne kontakty bilateralne utrzymuje Czeska i Słowacka Izba Adwokacka pra-

ktyczenie ze wszystkimi izbami narodowymi i organizacjami adwokackimi takimi, jak Wiedeńska Izba Adwokacka, Paryska Izba Adwokacka, Deutscher Anwaltsverein, Law Society of England and Wallos, American Bar Association, Canadian Bar Association i innymi. Wyjątkowo ożywione kontakty utrzymujemy

z adwokaturami z Holandii i Belgii, z którymi czeska i słowacka adwokatura zawarły czterostronną umowę o współpracy.

PALESTRA:

Serdecznie dziękujemy za informacje przekazane naszym Czytelnikom.

Przypisy

¹ Jest to odpowiednik naszej listy adwokatów.

² Komisje Karne pełnią funkcję sądów dyscyplinarnych.

³ Odpowiednik polskiego aplikanta adwokackiego.